

NEKED MI A KOZMA-SZÁMOD? EGY KUTATÓI KARRIER A TÁRSSZERZŐI KAPCSOLATHÁLÓZATOK TÜKRÉBEN

WHAT IS YOUR KOZMA-NUMBER? A RESEARCHER'S CARRIER IN THE LIGHT OF THE CO-AUTHORS' CONTACT NETWORK

Pusztai Gabriella¹

Debreceni Egyetem, Debrecen (Magyarország)
pusztai.gabriella@arts.unideb.hu

Abstract: The network approach to higher education research called our attention that the social capital of students, faculty and the institutions themselves has strong impact on academic outcomes. There has been very little research on the internal relationship networks of researchers. Through relationships within the academic community, individuals gather information and incorporate values that influence their career. These networks also contain strong ties, which develop from day-to-day cooperation in academic life, e.g. relationships of co-authorship. Relationships of co-authorship are worth looking at from the following points of view: how open or closed and how stable they are, whether they involve a narrow or a broad circle and whether they reach beyond the boundaries of academic tribes. When we intent to give an overall picture of a significant network in Hungarian educational researchers, we based our analysis on the Hungarian database of academic publications.

Keywords: social capital, strong and weak ties, bridging and bonding

Amikor egy neves oktatáskutató jeles születésnapját ünnepeljük, szakmai eredményeit, kutatási projektjeit, köteteit, tisztségeit, díjait szokás hosszan sorolni. Ezeket korábban ezekre az alkalmakra gyűjtötték össze, mint ahogy hazai tanítványai is megjelentették Kozma Tamás műveinek bibliográfiáját a 70. születésnapjára (Nagy-Baló et al. 2009). A 75. születésnapot azonban ezekkel a hagyományokkal szakítva ünnepeljük. Mivel igen termékeny szerző, az összegyűjtött bibliográfiának még lesznek új elektronikus vagy nyomtatott kiadásai. Egyelőre csak magyarul olvasható életrajzáról, széleskörű munkatapasztalatairól nehéz lenne összefoglalót adni azok után, hogy Erdei séta címmel megjelent önéletrajza, amely gazdag kulturális tablóba ágyazza a saját élete eseményeit, s amely tudománytörténeti, tudományszociológiai forrásként is értékes olvasmány (Kozma 2010). A sablonos köszöntőket kerülve más módon szeretnénk most neki örömet szerezni.

Pályájának nem a jól mérhető vonásaira szeretnénk felhívni a figyelmet, hanem egy kevésbé láthatóra, a hálózatépítő képességére. Ugyanis nézetem szerint a kutató életművének fontos része a kooperáció, kapcsolatépítés és ennek átörökíteni tudása. Az oktatáskutatás jellegénél fogva közösségi tevékenység,

---

¹ D.Sc. habil, egyetemi tanár

hiszen más tudományokhoz képest fontosabb szerepet tölt be a sokoldalú empirikus adatgyűjtés a társadalmi méretű, mégis a lokalitásokba ágyazott oktatási intézményhálózatokban. E munka közben születik meg a komparatív és a regionális szemlélet, s eközben történik az új kutatónemzedék felnevelése, s sokszor életre szóló szakmai kapcsolatok kötődnek. A kutatói kapcsolatháló vizsgálat a tudományos produktumok számbavételének egyik, sajnálatosan elhanyagolt területe, pedig egy kutatói kapcsolathálójának mérete és kiterjedtsége a tudásmegosztás, a tudományos utánpótlás nevelés megbízható indikátora. Van, aki úgy értelmezi a fiatal kutatói generációkkal kapcsolatos feladatait, hogy szűrni, szelektálni kell, másoknak inkább inkluzív a szemlélete, sokakat tesznek involválttá, képeznek ki. A kutatótársadalom formális szervezeti térképét számos dokumentum, jelentés rögzíti, ám ennek informális szervezetét, amelyről hétköznapi szintű ismereteink, tapasztalataink, véleményünk és ízes pletykáink vannak, ritkán vizsgáljuk tudományos módszerekkel. Bourdieu (1984), Becher (1989) Enders (2001), Chait (2002) és Teichler (2007) munkái kedvet csináltak nekünk ahhoz, hogy kísérletet tegyünk a doktori iskolák törzstagjainak (Kozma-Pusztai 2009) és a legnívósabb magyarországi oktatáskutatási konferenciasorozat (Abuczky 2009) informális hálózatának feltárására, vagy az oktató-hallgatói kapcsolatok feltérképezésére (Pusztai 2011). Jól beágyazódik ez az oktatáskutatás konfliktuselméleti paradigmájának új megközelítéssel való felváltásának folyamatába.

A társadalmi tőke tanulmányi eredményességre gyakorolt hatását vizsgálva kutatásaink kiterjedtek a társadalmi tőke tudományos utánpótlásképzésében betöltött szerepére is. A felsőoktatás-kutatás network szemléletű megközelítése abból indul ki, hogy a hallgatók és az oktatók, de az intézmények társadalmi tőkéje is az individuumok kapcsolathálózatának kiterjedtsége, erőssége alapján ítéhető meg. A hallgatói kapcsolatháló eredményességre gyakorolt hatását már vizsgáltuk, s megállapítottuk, hogy a kampuszon belüli kapcsolatok a tanuláshoz való viszonyt befolyásoló információkat és értékeket kanalizálnak az egyén felé. Azt tapasztaltuk, hogy a hallgató szoros kapcsolathálói azok, amelyek erősebb pozitív hatással bírnak a karrierre. Egy másik tanulmányunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a doktori képzés oktatói hogyan látják a doktori eredményesség és a doktoranduszok intézményi beágyazódásának összefüggését, a doktorandusz és témavezetője kapcsolatát (Pusztai 2009). Azonban a kutatótársadalom belső kapcsolathálói kevés kutatás tárgyát képezték eddig. Pedig a kutatói kapcsolatok több szempontból is figyelemre méltók. Egyrészt a tudományos innováció és a kutatói mobilitás csatornáit lehetnek, másrészt a kutatói előmenetel szempontjából is fontos szerepük van.

Már a Kozmát ünneplő 2009-es születésnapján eljátszottunk a gondolattal, hogy a magyar oktatáskutatás kapcsolathálózati elemzésekor hasznos mutató lehetne egy ún. Kozma szám, ami úgy működhetne, mint a nemzetközi matematikustársadalom Erdős száma. Most egy játékos kísérletet tettünk a network megközelítés alkalmazására. Ha a kutatók gyenge kötelékeire vonatkozó hipotéziseket kívánjuk ellenőrizni, a konferencia-részvételek, a bizottsági kooperáció a vizsgálat tárgya. Mikor Kozma nemzetközi kapcsolatait elemeztük, nemzetközi szakmai szervezetek és konferenciák jelentették a csomópontokat. A konferenciák programjait, a nemzetközi szervezetek európai szakértőinek névsorát áttekintve megtaláltuk azokat a kutatókat, akikkel legtöbb ponton érintkezett az ünneplő szakmai életútja, a legkiválóbb európai oktatáskutatókat, Wolfgang Mittert, Ulrich Techler, Jon Lauglot és Don Westerheijdent, akik az idén tanulmányaikkal köszöntötték az ünneplőt (Mitter 2014, Lauglot 2014, Techler 2014, Westerheijden 2014).

Kozma szerepe nemcsak arra korlátozódott, hogy megismerkedett és jó szakmai és emberi kapcsolatot tartott fenn a fenti jelentős európai kutatókkal, munkáikat és eredményeiket megismertette Magyarországon és Közép-és Kelet-Európában, hanem alkalmat keresett arra, hogy a régió fiatal kutatónemzedékét személyesen is bemutassa nekik, tovább szöve ezzel a kapcsolathálót. Ennek jelentőségét nem lehet eléggé kiemelni a vasfüggöny mögül kikerülő, évtizedeken át elszigetelt poszt-szocialista oktatáskutatás számára. A network másik vonása, hogy erős kötéseket is tartalmaz. Az erős kötések a tudományos életben a napi szintű közös munkálkodásból nőhetnek ki. Amikor arra vállalkoztunk, hogy erről a Kozma network e területről is adjunk egy tömör képet, abból a hipotézisből indultunk ki, hogy a közös publikálás, a társszerzőség az erős kapcsolatok megjelenítője lehet. A közös kutatás közben kialakuló kohézió és közös identitás az akadémiai szocializáció kulcseleme (Weidman 2006). Miközben egy kutató életstratégiáit működteti, észrevétlenül nyújt

magatartásmintákat a felnövő nemzedéknek a formális és nem formális kommunikáció, az időbeosztás, a munkaattitűdök, a jutalmazási rendszer révén (Austin 2002).

A publikációs tevékenység során kialakult társszerzői kapcsolatokat abból a szempontból érdemes megvizsgálni, hogy mennyire nyitotta vagy zártak, mennyire stabilak, szűkebb vagy tágabb körűek, átlépik-e az „akadémiai törzsek” határait. Azért érdekes ez, mert hagyományosan az akadémiai közösség szerkezete erősen tagolt, a különböző kutatóhelyek jól körülrajzolható szigeteket képeznek, másfelől az akadémiai hierarchia különböző szintjein állók sem beszélnek egy nyelvet. A tudományos közösség azonban hatékonyabban működik, ha a különféle fokozatú és más-más műhelyeket képviselők kutatnak együtt.

Jelen vizsgálatunkban társszerzőségnek tekintettük azt, amikor egy tanulmány vagy könyvfejezet megírásában dolgoztak együtt a kutatók, s nem tekintettük társszerzőnek azokat, akik egy, az ünnepelt által szerkesztett kötetbe tanulmányt írtak. Kozma 1967 és 2011 közötti publikációit rögzíti az MTMT rendszer. Ebből a periódusból 312 műve került be az adatbázisba. Valamivel több, mint minden negyedik publikáció esetében van társszerzője, s mivel több esetben nem is egy fővel dolgozott együtt, ez összesen 113 társszerzőt jelent. A társszerzők háromnegyede egynél gyakrabban fordul elő. A leggyakoribb társszerző, társszerkesztő 33 alkalommal szerepel (1971-től folyamatosan napjainkig), a második leggyakoribb munkatárs 9 alkalommal, s többen három-öt alkalommal. Mindez hosszabb ideig fennálló kutatócsoportok létrehozására enged következtetni. A legidősebb társszerző 1930 előtt született, a legfiatalabb 1990 után. Ez rendkívül jelentős fejlemény, hiszen a hazai oktatáskutatásban neves, azonos súlyú kutatók együttműködésére több példa van. Ettől gyökeresen eltér az a feladat, amikor egy tehetséges fiatal szerző kap lehetőséget arra, hogy egyszerre szerezzen kutatási és publikációs tapasztalatot, s még a neve is feltűnjön szerzőként. A társszerzők intézményi háttere tekintetében rendkívül színes képet kaptunk. A ma is aktív társszerzők a magyar oktatáskutatás különböző intézményeiben helyezkednek el. A szerzőtársak fele a budapesti (MTA Pedagógiai Kutatócsoport, Oktatáskutató Intézet, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet), több, mint a negyedét a Debreceni Egyetemen kezdett dolgozni az ünnepelttel, de az ország más felsőoktatási régiójából is származnak szerzőtársai, sőt, több külföldi is található köztük. Fontos fejlemény, hogy a szerzőtársak 45%-a nő, vagyis majdnem ugyanannyian vannak, mint az ünnepelt férfi szerzőtársai. Ezt azért tartjuk fontosnak kiemelni, mert a női kutatók gyakran kiváló és megbízható tagjai egyes kutatócsoportoknak, azonban a tudományos karrierjük íve mégis lassabban ível fel, mint férfitársaiké. A kapcsolatok eredményességre gyakorolt hatása hosszabb távon azzal mérhető, hogy mennyire sikerül elkötelezettséget nyerni a kutatói létforma mellett, milyen lesz a saját kutatói, publikációs és iskolateremtő képessége a többé-kevésbé fiatalabb társszerzőnek. Ezeket a szempontokat egybevonva értékeli a magyar tudományos előmeneteli rendszer, melynek csúcsa az Magyar Tudományos Akadémia doktora cím, mely a hazai egyetemeken a professzori státus elnyerésének feltétele. Ezt a szempontot is megvizsgálva megállapítható, hogy a társszerzők egynegyede professzor, s köztük kisebbségben vannak azok, akik már az első közös publikáláskor azok voltak, tizedük habilitált, bő negyedük doktori (PhD) fokozatot szerzett, s egy másik egynegyedük doktorandusz.

Vizsgálatunk alapján úgy tűnik, hogy a Kozma network társszerzői kapcsolatokban megtestesülő oldala egy inkluzív, fiatal és tehetséggondozó kapcsolatháló. A közös munkában a társszerzők elkötelezettsége megnő, kutatói pályájuk elindul és jelentős eredményekre jut. Ezzel az attitűddel nemcsak szép példát nyújt a kutatótársainak, hanem teljesítményének tükrében az egykori szerzőtársai későbbi tehetséggondozó képessége is megméretik. Isten éltesse az ünnepeltet!

Szakirodalom

- Abuczky Á. (2009): *A DE és a SZTE kapcsolathálózatai az ONK-n való szerepvállalás alapján.* [Networks of two Hungarian universities mapped on the basis of conference co-operations] <http://www.nevelesszociologia.iif.hu/doc/kulkapcs.pdf>
- Austin, A. E. (2002): Preparing the Next Generation of Faculty. Graduate School as Socialization to the Academic Career. *Journal of Higher Education*, 73. 1, 94–122.
- Becher, Tony (1989): *Academic Tribes and Territories: intellectual inquiry across the disciplines.* Bristol, Open University Press.

- Bourdieu, P. (1984): *Homo Academicus*. Oxford: Polity Press
- Chait, R. P. ed. (2002): *The Questions of Tenure*. Cambridge: Harvard University Press
- Enders J. ed. (2001): *Academic Staff in Europe. Changing Contexts and Conditions*. Westport: Greenwood
- Kozma T. (2004): *Kié az egyetem? A felsőoktatás nevelésszociológiája*. [Educational sociology of higher education] Budapest: Új Mandátum
- Kozma T. (2010): *Erdei séta*. [A Walk in the Forest] Budapest: Új Mandátum
- Nagy-Baló E. & Varga Kovács A. & Kozmáné Sike E. (2009): *Kozma Tamás szakirodalmi munkássága*. [Publications of Tamas Kozma] Debrecen: Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete
- Kozma T. & Pusztai G. (2009): Kié a doktori iskola? [Who possess doctoral schools?] *Educatio* 18.1. 64-74.
- Lauglo, J. 2014. Family Structure as Social Capital for Education? *Hungarian Educational Research Journal*, 4.1. doi 10.14413/HERJ2014.02.03.
- Mitter, W. 2014. State, nation, education. An Essay to discussing an unsolved Educational Issue in the European Context. *Hungarian Educational Research Journal*, 4.1. doi 10.14413/HERJ2014.02.02
- Pusztai G. (2009): Mentor vagy idol? A doktorandusz-témavezető kapcsolat formái a tudományos utánpótlás képzésben. [Mentor or idol? Forms of doctoral student-supervisor relations in academic replacement] In: Pusztai G.–Rébay M eds. *Kié az oktatáskutatás?* Debrecen: Csokonai 337-353.
- Pusztai G. (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban. [From the invisible hand to the gladhand. Students' interpretive communities in higher education] Budapest: Új Mandátum Kiadó
- Teichler, U. (2007): Germany and Beyond. New Dynamics for the Academic Profession. In: Locke, W. & Teichler, U. eds. *The Changing Conditions for Academic Work and Careers in Selected Countries*. Kassel: INCHER 15-38.
- Teichler, U. 2014. The Academic Profession between National Characteristics and International Trends. *Hungarian Educational Research Journal*, 4.1. doi 10.14413/HERJ2014.02.04.
- Weidman, J. C. (2006): Student Socialization in Higher Education: Organizational Perspectives. In: Conrad, Clifton C.–Serlin, Ronald C. (eds.): *The Sage Handbook for Research in Education: Engaging Ideas and Enriching Inquiry*. Chapter 14. Thousand Oaks: Sage Publications. 253-262.
- Westerheijden, Don F. 2014. Involvement of stakeholders in internal quality assurance across europe. east-west contrasts in a seven-country study. *Hungarian Educational Research Journal*, 4.1. doi 10.14413/HERJ2014.02.05.